

Zelenka, Miloš

[Jankovič, J. Adaptibilita poézie hviezdneho obdobia]

Opera Slavica. 2011, vol. 21, iss. 1, pp. 65-67

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/117661>

Access Date: 20. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

Ustroni, kterou zorganizovala polská slavistka a komparatistka Halina Janaszek-Ivaničková „originálním“, „marxistickým“ postřehem, že střední a východní Evropa nemá v důsledku slabého rozvoje výrobních sil na pravou postmodernu nárok), J. Kroutvor, R. Šloboda, J. Buzássy, I. Sulík, L. G. Andrejev, V. Pelevin, M. Lipoveckij, V. Mikula, ale také britský kritik postmoderny J. Tužinský („Postmoderna sa v našich zemepisných šírkach stala akýmsi zaklínadlom. Ospravedlňuje všetko, neposkytuje, ba často neprináša takmer nič. Na piedestál sa stavajú persifláže nielen skutočnosti, ale najmä literatúry. Takmer literárna negramotnosť prikrýva sa často postmodernou, hoci vlastne o nej nič nevie. Ba ani netuší. Vie len, že nemusí vedieť nič“, s. 279). Autor si nakoniec pochvaluje, že ve svých úvahách se soustavně zronevřoval duchu radikální postmoderny, nedal se strhnout erotickou vášní bezbřehého obdivu a uchoval si odstup hermeneutického rozumění (s. 280). Podle Marčoka jsme v situaci Odysseovy posádky, která se plaví kolem Sirén: buď si zacpeme uši voskem, nebo se vystavíme vábívému hlasu, ale, jak Marčok poznamenává, nemáme žádný stěžej, k němuž bychom se upoutali: je to snad výzva, abychom si takový stěžej urychleně našli nebo znovu vytvořili? Jinak nám asi hrozí – a nejen v případě umělecké postmoderny, neboť ona jen reflektuje stav dnešního světa – permanentní bloudění s nevábným koncem. Kvalitu Marčokovy knihy nesnižuje, naopak umocňuje to, že v ní autor využil své texty publikované v 70. -90. letech minulého století.

Ivo Pospíšil

Jankovič, J.: Adaptibilita poézie hviezdneho obdobia. Prilagodljivost poezije zvjezdanoga razdoblja. Bratislava, Vydavateľstvo Jána Jankoviča – Ústav svetovej literatúry SAV – Slavistický ústav Jána Stanislava SAV 2008, 216 s.

Několik let odstupu od 14. mezinárodního kongresu slavistů v září 2008 v makedonském Ochridu umožňuje relativně objektivně zhodnotit přínos četných vědeckých publikací věnovaných této akci, která v posledním dvacetiletí začíná sice postrádat onu předchozí reprezentativnost a metodologickou výbojnost, nicméně stále zůstává symptomatickým ukazatelem stavu bádání, cennou informací o tom, co jednotlivé země a instituce považují za důležité. Samostatný vědecký pracovník Ústavu světové literatury SAV v Bratislavě J. Jankovič se úspěšně prezentoval publikací *Adaptibilita poézie hviezdneho obdobia. Prilagodljivost poezije zvjezdanoga razdoblja*, která analyzuje vznik, význam a recepční ohlas písně Samuela Tomášika *Hej, Slováci*, která v slovanském středoevropském a východoevropském kontextu byla frekventována pod adaptovaným názvem *Hej, Slovane*, čímž ideologicky nabývala rysů všeslovanské hymny. Jankovič svou publikaci kompozičně rozdělil na rozsáhlou stejnojmennou studii (s. 9–59; chorvatský překlad na s. 61–112; poté následuje anglický abstrakt) a antologizační část zahrnující překlady a adaptace v dalších jazycích s důrazem na chorvatské a srbské prostředí. Právě tato kompletnost pramenné dokumentace slovenské Tomášikovy básně spolu s předkládanými tezemi o axiologických a estetických kvalitách obrozené slovenské poezie vytváří z Jankovičovy monografické práce vzorovou ukázkou klasické komparativní interpretace konkrétního textu, který přesáhl svůj „lokální“ rozměr. Publikaci, jež svou formou evidentně oslovuje

spíše mezinárodní slavistickou komunitu, poté doplňují bibliografické přílohy autorovy vědecké i umělecké tvorby a ohlasů na ni.

Jak známo, apelativní báseň slovenského autora S. Tomášika byla napsána česky přibližně kolem roku 1834 v Praze při zastávce na studijní cestě do Německa. Po návratu na podzim 1835 se začala v česko-moravsko-slovenském prostředí šířit orálním způsobem a v nejrůznějších opisech. K její popularitě a recepčnímu rozšíření přispělo však mj. její uveřejnění ve Fejérpatakyho *Novém i starém vlasteneckém kalendáři na rok 1838* (vyšel však již v roce 1837). Od tohoto data začíná – metaforicky řečeno – její hvězdné putování po slovanském nebi: z českého prostředí pod názvem *Hej, Slované* se píseň rozšířila v originálním znění, překladech či adaptacích téměř po celé (i neslovanské) Evropě. Text, o němž se uvažovalo i jako o eventuální slovenské hymně, rezonoval zejména svou slovenskou i slovansky obrannou tendencí, zahrnující obecně silný humanistický náboj, který byl typický zejména pro Kollárovu ideu slovanské vzájemnosti. Literární historiografie se však rozchází v zachycení a popisu pomyslné cesty textu od originálního znění přes zprostředkovatele k sémantickým adaptačním posunům; s tím souvisí diskuse o názvu básně a jejím autorství vyplývajícím ze způsobu publikování. Tomášik totiž píseň publikovanou pod rubrikou *Zpiewanky*, v 5. části označené *Na Slovany* (byla tu zřejmá aluze na *Narodnie zpiewanky*...J. Kollára z roku 1834) podepsal iniciálami, navíc Fejérpataky jako editor kalendáře poměrně svévolně nakládal se jmény autorů. Tomášik později sám báseň charakterizoval jako „československy psanou“, což podle výkladu A. Pražáka zavdávalo k legitimizaci jejího autorského směřování k slovanským aktualizacím před kanonizací původní slovacity, která byla od vzniku písně zpochybňována. Tomášik totiž roku 1885 (dva roky před smrtí) napsal předmluvu do českého vydání souhrnu své tvorby pod názvem *Básně a písně Sama Tomášika* (Praha, nakl. I. L.Kobra 1888), v níž báseň *Hej, Slované!* tvoří úvodní vstup celé edice.

Jankovič „manuskriptologický“ proces změn citlivě sleduje a objektivně komentuje, ačkoli dospívá k závěru, že přesná rekonstrukce pohybu textu po česko-moravsko-slovenském prostředí dnes sice není možná, přesto lze přijmout závěr, že všeslovanská dimenze básně logicky překryla implicitní rodící se „slovenskost“. Byl bych však opatrnější při odsudku Pražákova zdůvodnění adaptace: je totiž možné poukázat na řadu analogických případů, kdy etničtí Slováci pišící v jinonárodním (ale slovanském) prostředí – v situaci ještě před uzákoněním štúrovské slovenštiny v polovině 30. let – skutečně pod pojmem Slováka a „slovanská řeč“ mínili zároveň Slovana a slovanskou řeč. Tyto pojmy v dobovém ideologickém kontextu první poloviny 30. let – zejména v Praze ohrožené germanizací – se běžně mísily a sémanticky spolu oscilovaly. V tom má Pražák pravdu, bez ohledu na jeho – často zbytečně připomínanou ideologii čechoslovakismu. Poměr slavicity a slovacity samozřejmě objektivně souvisel s procesem formování moderních (národně-státních) společností a vztahem individuálního a kolektivního, ale i se subjektivním pocitem příslušníka, který může cítit jednotu „československy“, tedy někdy s převahou „českého“ či „slovenského“ prvku podle momentální situace.

Jankovičova monografická práce se zařazuje – řečeno van tieghemovskou terminologií – do oblasti „la littérature comparée“, její nejzásadnější složkou je překlad či adaptace, proto v popředí neustále zůstává výzkum binárních vztahů mezi konkrétními texty, sféra recepce a kontaktů. Tento metodický postup přitom charakterizuje široká heuristická báze, bezpečné zázemí empirických faktů. Zároveň je tu náběh k tomu, co bychom mohli volně označit jako translátologicky orientovanou imagologii: badatel zohledňuje a vys-

větluje vzájemné mýty a stereotypy vzniklé právě intertextuálními posuny, tj. převody, opisy, překlady, adaptacemi apod. Jankovič se neprofiluje jako teoretik literatury, nepohybuje se v rovině „meta“ a vyhýbá se efektivním konstrukcím či hermeticky uzavřeným terminologií, která by byla srozumitelná úzkému kruhu zasvěcenců. Projevuje se tu dlouholetá zkušenost s praktickým názíráním na literární život „zdola“. Jankovič se snaží obraz vzájemných kontaktů, tj. problematiku, jak text ve svých adaptacích a překladech ovlivňoval slovenské, chorvatské a srbské kulturní prostředí, vysvětlit co nejpodrobněji a informativně vyčerpávajícím způsobem. Přihlíží k záznamům v literární kritice, publicistice, periodickém tisku, k překladům a adaptacím časopiseckých otisků, ať už byly realitovány či nikoli.

Jankovičův srovnávací přístup je dokladem, že i tzv. tradiční témata se mohou vyhnout pozitivistické kontaktologii a mohou být inovativně zpracována, a tím aspirovat na badatelskou přitažlivost. Jankovič v současnosti představuje asi největšího znalce slovensko-jihoslovanských styků a také nejproduktivnějšího překladatele z těchto jazyků. Publikace *Adaptabilita poézie hviezdneho obdobia...* však sympaticky potvrzuje, že je i důstojným představitelem slovenské slavistiky a komparistiky v mezinárodním měřítku.

Miloš Zelenka

Maďarská rusistika ze Szombáthely

Studia Slavica Savariensia 1-2. Nyelvészeti és írodalmi folyóirat. Journal of Linguistics and Literary Sciences. Časopis za jezikoslovje in literarne vede. Revija jezičnih i književnih studija. Журнал лингвистики и литературы. Szerkesztők: Gadányi Károly, Виктор Моисеенко. Szombathely 2009.

Szombáthely čili starověká Savaria či Sabaria ležící v západním Maďarsku v doteku Rakouska, Chorvatska a Slovinska není jen významným římským městem, místem ležícím na proslulé jantarové stezce, nebo rodištěm Joyceova Leopolda Bluma, ale také univerzitní centrum, které má i slavistiku. V ní – jako jinde – dominuje rusistika, jíž je věnován přítomný dvousvazek vydaný péčí Západomaďarské univerzity (Universitas Hungariae Occidentalis). Dvousvazkové číslo je věnováno dvoustému jubileu N. V. Gogola a přispěli do něho významní i méně významní filologové, mj. V. Mojszenko, Katalin Króó, Arpád Kovács a další.

Dvousvazek uvádí skeptická studie I. A. Bubnovové a A. P. Klímenka *Понимание другого. Миф и реальность (7–22)*. Práce je v podstatě lingvistická, přesahující však do sféry kulturní a filozofické. Závěr je dosti alarmující, neboť ukazuje na významnou labilitu jazyka u lidí s různým IQ, což způsobuje dyskomunikaci: „В целом исследование подтверждает, что значительно чаще, чем можно предполагать, люди, говоря об одном и том же, на самом деле имеют в виду совершенно разные вещи. И это касается не только сложнейших экзистенциальных феноменов, таких как жизнь, смерть, любовь и счастье, но и самых простых, достаточно конкретных вещей.“ (s. 21).